

gegaan. De wet voorzag in een vergunningenstelsel waarbij het aantal vergunningen gekoppeld werd aan de bevolkingsomvang: één per 500 inwoners in de steden en één op de 250 op het platteland. Omdat de bestaande vergunningen niet werden ingetrokken, daalde het aantal drankverkooppunten echter niet.¹⁵

Geheelonthouding

Een derde bijdrage aan de drankbestrijding van Amerikaanse (en Engelse) zijde bereikte Nederland via de Amsterdamse predikant Carel Steven Adama van Scheltema. Al in zijn eerste gemeentes in Zeeland had deze sociaal bewogen hervormde predikant kennis gemaakt met de verderfelijke gevolgen van alcoholmisbruik. Hij ergerde zich aan de gewoonte dat kerkeeraadsleden de overgebleven avondmaalswijn opdronken, waardoor ze lichtelijk aangeschoten naar huis terugkeerden. In 1861 raakte hij overtuigd van de waarde van de geheelonthouding na het lezen van een Engels boek over christelijk wijkwerk, waar evangelisatie en drankbestrijding hand in hand gingen. In de achterbuurten van Amsterdam, waar Adama in 1849 predikant werd, kwam hij tot de conclusie dat matiging onvoldoende was en dat alleen onthouding van elke vorm van alcohol een effectief middel was om te voorkomen dat dronkzuchtigen terugvielen. In navolging van het Engelse voorbeeld richtte Adama van Scheltema in de Jordaan een wijkgebouw op, waarin allerlei sociale activiteiten zoals naaischolen, koorzang en bewaarscholen, werden georganiseerd. Zijn motivatie putte hij uit 2 Cor. 5: 14, 'De liefde van Christus dringt ons.'¹⁶

Adama propageerde de drankbestrijdingsbeweging indirect door de ellende van de drank, bekeringsverhalen en voorvallen uit de Angelsaksische georganiseerde drankbestrijding te beschrijven in de *Christelijke Familiekring* waaraan hij als redacteur was verbonden. In de orthodox-gereformeerde bladen werd in de ja-

ren 1870 een debat gevoerd over de wenselijkheid van de drankbestrijding. De Kamper theoloog Helenius de Cock vond de drankbestrijding niet fundamenteel genoeg en vreesde dat het aannemen van nieuwe wetten werkheiligheid in de hand zou werken. Anderen verweten Adama een nieuwe ascese te prediken en een onderscheid te creëren tussen goede en minder goede (nl. drinkende) christenen.¹⁷ Daartegenin benadrukten sociaal werkzame christelijk gereformeerden dat solidariteit met dronkzuchtigen geboden was en dat het drankmisbruik zo nijpend was dat matiging niet meer voldeed en ook niet bijbels verantwoord genoemd kon worden. Soortgelijke debatten zouden nog veelvuldig herhaald worden in christelijke kringen.¹⁸

In 1881 richtte Adama uit teleurstelling over het geringe bereik van de NV, die hij niet echt christelijk en ook niet effectief vond, met enkele medestanders uit de beweging voor Inwendige Zending de Nationale Christen Geheel-Onthouders Vereniging (NCGOV) op, terwijl hij gewoon lid van de NV bleef. Ook zijn sombere verwachtingen van de drankwet van 1881 waarvan hij slechts een toename van het aantal ontduikingen voorzag, brachten hem ertoe om een radicale voorbeeldfunctie door totale onthouding te propageren. Door persoonlijke onthouding zouden niet alleen de verleidingen voor de alcoholist verminderen, het voorbeeld zou ook medestanders winnen door een beroep op de christelijke verantwoordelijkheid voor elkaar en de wereld. Ook de indirecte gevolgen waren belangrijk. Geheelonthouding bevorderde tal van zaken die belangrijk waren: zondagsheiliging, gebed, leven tot eer van God en de komst van Gods Koninkrijk. Steun ontving hij van vooraanstaande theologen zoals J.H. Gunning J.Hz. en J.J.P. Valeton. Deze laatste redigeerde het *Werk der Liefde* van 1894-1907, waarin hij een strikt geheelonthoudingsstandpunt innam omdat de ernst van het probleem in de samenleving daarom vroeg.¹⁹